

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

**BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE**

3 - 2011

**Editura Renaissance
București
2011**

MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEȚEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 3

COLEGIUL DE REDACȚIE

Drd. Pavel Mirea, *Muzeul Județean Teleorman* - Redactor șef
Dr. Ecaterina Țânțăreanu, *Muzeul Județean Teleorman* - Secretar de redacție
Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Național de Istorie a României*
Dr. Abraham van As, *Leiden University*
Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*
Dr. Ioana Bogdan-Cătănicu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Național Brukenthal*
Dr. Steve Mills, *Cardiff University*
Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din București, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia

Corectura: Ecaterina Țânțăreanu, Mădălina Dumitru

Consultanți: Amelia Pannett (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)

Coperta: 'altar' (Starčevo-Criș) descoperit la Măgura, colecția Muzeului Județean Teleorman, desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Correspondența, manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacție, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEȚEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poștal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman

Editura Renaissance 2011
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ȘONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii Renaissance și Muzeului Județean Teleorman

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

IN HONOREM

VASILE BORONEANȚ - 80 ANI

TABULA GRATULATORIA

Radian Andreescu (București)
Mircea Babeș (București)
Alexandru Barnea (București)
Radu Băjenaru (București)
Carmen Bem (București)
Maria Bitiri Ciortescu (București)
Ioana Bogdan Cătaniciu (Cluj Napoca)
Clive Bonsall (Edinburgh)
Adina Boroneanț (București)
Marin Cârciumar (Târgoviște)
Bogdan Ciupercă (Ploiești)
Gabriel Crăciunescu (Drobeta Turnu-Severin)
Oana Damian (București)
Paul Damian (București)
Mișu Davidescu (București)
Alexandru Dinu (North Dakota)
Adrian Doboș (București)
Roxana Dobrescu (București)
Ștefan Dorondel (București)
Alexandru Dragoman (București)
Florin Drașovean (Timișoara)
Valentin Dumitrașcu (București)
Silviu Ene (București)
Alin Frînculeasa (Ploiești)
Luisa Fulga (București)
Daniel Garvăn (Piatra Neamț)
Elena Gavrilă (București)
Mihaela Golea (București)
Radu Harhoiu (București)
Peter Hügel (Arad)
Pascu Hurezan (Arad)
Ana Ilie (Târgoviște)
Cătălin Alexandru Lazăr (București)
Andrei Măgureanu (București)
Despina Măgureanu (București)
Dragoș Măndescu (Pitești)
Gheorghe Mănucu Adameșteanu (București)
Mihaela Mănucu Adameșteanu (București)
Mark Macklin (Aberystwith)
Silvia Marinescu-Bîlcu (București)
Sorina Mataca (Drobeta Turnu Severin)
Dragoș Măndescu (Pitești)
Kathleen McSweeney (Edinburgh)
Marco Merlini (Roma)
Pavel Mirea (Alexandria)
Katia Moldoveanu (București)
Alexandru Morintz (București)
Cristina Muja (București)
Alina Mușat (București)
Marian Iulian Neagoe (Drobeta Turnu-Severin)
Marian Neagu (Călărași)
Octav Negrea (Ploiești)
Cătălin Nicolae (București)
Eugen Nicolae (București)
Irina Oberlander-Târnoveanu (București)
Nona Palincaș (București)
Ion Pătrașcu (Alexandria)
Cătălin Nicolae Pătroi (Drobeta Turnu-Severin)
Constantin C. Petolescu (București)
Anca Diana Popescu (București)
Gabriel Marius Popescu (Phoenix, Arizona)
Raluca Iuliana Popescu (București)
Valentin Radu (București)
Petre Roman (București)
Alexandra Comșa (București)
Andra Samson (București)
Valeriu Sârbu (Brăila)
Cristian Schuster (București)
Andrei Dorian Soficaru (București)
Nicoaie Mirițoiu (București)
Ion Stângă (Drobeta Turnu-Severin)
Nicolae Șerban (Ploiești)
Cristian Eduard Ștefan (București)
Georgeta el-Susi (Reșița)
Meda Toderăș (București)
Ion Torcică (Alexandria)
George Trohani (București)
Alain Tuffreau (Lille)
Ecaterina Țânțăreanu (Alexandria)
Mircea Udrescu (Liege)
Gabriel Vasile (București)
Mihai Vasile (București)
Mihai Gabriel Vasile (București)
Ionel Vlad (Alexandria)
Alexandru Vulpe (București)
Vlad Zirra (București)

SUMAR
CONTENTS

Adina BORONEANȚ Arheologul Vasile Boroneanț la 80 de ani <i>The Archaeologist Vasile Boroneanț at 80 Years</i>	9
Marin CÂRCIUMARU Omul și arheologul Vasile Boroneanț <i>Vasile Boroneanț, the Man and the Archaeologist</i>	19
Adina BORONEANȚ A Suggested Chronology for the Iron Gates Mesolithic <i>O propunere de cronologie pentru mezoliticul de la Porțile de Fier</i>	21
Pavel MIREA Between Everyday and Ritual Use - 'Small Altars' or 'Cult Tables' from Măgura 'Buduiasca', Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds <i>Între folosința cotidiană și rituală - 'altărașe' sau 'măsuțe de cult' de la Măgura 'Buduiasca', județul Teleorman (I): descoperirile din neoliticul timpuriu</i>	41
Marin Iulian NEAGOE Despre idolii vinčieni de tip 'tesalic' descoperiți în teritoriul comunei Hinova, județul Mehedinți <i>Vinča Idols of 'Thessalian' Type Discovered in Hinova Village, Mehedinți County</i>	59
Dimitrie C. BUTCULESCU (editare, note, bibliografie la notele editorului și transpunere ilustrații de Dragoș MĂNDESCU) Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică) <i>Calonfirescu Mound (Archaeological Exploration)</i>	81
Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU Considerații privind vetrele din așezarea gumelnițeană de la Vitănești 'Măgurice', jud. Teleorman <i>The Hearths Discovered at Vitănești 'Măgurice' Settlement Belonging to Gumelnița Culture, Teleorman County</i>	103
Ana ILIE Parure en terre cuite de la culture Gumelnița des sites du département de Dâmbovița (Roumanie) <i>Obiecte de podoabă din lut din cultura Gumelnița descoperite în așezări din județul Dâmbovița (România)</i>	119
Ion TORCICĂ Depozitul de lame de silex descoperit în localitatea Băbăița (jud. Teleorman) <i>Flint Blade Hoard from Băbăița (Teleorman County)</i>	133
Cătălin Nicolae PĂTROI Caracterul gumelnițean al culturii eneolitice Sălcuța <i>Gumelnița Character of the Sălcuța Eneolithic Culture</i>	143
Cristian Eduard ȘTEFAN Așezarea eneolitică de la Bârlălești - 'Stanția', jud. Vaslui. Unele considerații asupra ceramicii <i>The Neolithic settlement from Bârlălești - 'Stanția', Vaslui County. Considerations of the Ceramics</i>	155
Daniel GARVĂN Reprezentări ornitomorfe eneolitice din zona subcarpatică a Moldovei <i>Représentations néolithiques d'oiseaux découvertes dans les zones collinaires de Moldova</i>	171

Ion PĂTRAȘCU Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, județul Teleorman <i>Some Archaeological Finds from the Getic Fortress at Orbeasca de Sus, Teleorman County</i>	179
Alin FRINCULEASA, Nicolae ȘERBAN, Octav NEGREA, Valentin DUMITRASCU Date preliminare privind așezarea medievală timpurie de la Belciug, jud. Prahova <i>Preliminary Data on the Early Medieval Settlement from Belciug, Prahova County</i>	193
Bogdan CIUPERCĂ Câteva puncte de vedere privind activitățile meșteșugărești și spațiile de 'producție' între Carpați și Dunăre în secolele VIII-X <i>A Discussion of Craft Activities and 'Production' Areas between the Carpathians and the Danube in the VIII-X Centuries AD</i>	223
Ecaterina ȚÂNȚĂREANU De la răspunsurile la Chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - județul Teleorman <i>From the Responses of Odobescu Questionnaire to the List of Historical Monument 2010 - Teleorman County</i>	233
Cătălin LAZĂR, Cristina MUJA, Gabriel VASILE Cosiderații teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (III): contribuțiile antropologiei fizice <i>Theoretical and Methodological Considerations in the Study of Funerary Practice (III): the Contribution of Physical Anthropology</i>	249
Prezentări de carte <i>Book Reviews</i>	269
Dragoș DIACONESCU <i>Cultura Tiszapolgár în România</i> , Bibliotheca Brukental XLI, Editura Altip, Sibiu, 2009, 433 pagini, ISBN 978-973-117-244-6 902(498.4) (Mihaela GOLEA, Luisa FULGA)	269
Victor Henrich BAUMANN <i>Noviodunum. Șantier arheologic 1995-2009</i> , Editura Granada, Tulcea, 2010, 243 pagini, ISBN 978-973-8905-90-0 (Silviu ENE)	271
Colaboratori <i>Contributors</i>	273

DE LA RĂSPUNSURILE LA CHESTIONARUL LUI ODOBESCU LA LISTA MONUMENTELOR ISTORICE 2010 - JUDEȚUL TELEORMAN

Ecaterina ȚĂNȚĂREANU

Abstract: School teachers from Teleorman county responded to Alexandru Odobescu's popular archaeological questionnaire that was distributed by the Ministry of Cults and Public Instruction to all towns and villages in 1871 and again in 1873. The six questions were designed to allow an inventory of all the ancient settlements and sites in the county to be created. Additional details were sought regarding the geographical position of archaeological sites in relation to extant villages, their extent or size, as well as their shape, their traditional history and a count of all the artefacts found on the surface. There were 88 responses, representing nearly 50% of the urban and rural communes that were located within the administrative limits of Teleorman County at that time. Confirmation of the accuracy and historical value of some of the respondent's observations have been proven in time, the best example is the List of the Historical Monuments from 2010. Of the 83 archaeological sites in the official list from 2010, 22 of them had been mentioned in answers to the 1870s questionnaire. Amongst the few medieval monuments included in the 2010 list, all being classified as of Group A national significance, there are 5 that are mentioned in the reports of the school teachers from the second half of the 19th century.

Rezumat: În anul 1871 și cu o revenire în anul 1873, învățătorii din județul Teleorman au răspuns la Chestionarul arheologic popular, conceput de Alexandru Odobescu și transmis de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice în toate orașele și comunele țării. Cele șase întrebări propuse solicitau inventarierea vechilor așezăminte sau vestigii și completarea cu detalii privind localizarea geografică față de comuna de reședință, întinderea sau dimensiunile și forma acestora, vechimea cunoscută din tradiție și enumerarea obiectelor vechi, antice, descoperite în pământ. Statistic, au fost trimise 88 de răspunsuri pentru tot atâtea localități, reprezentând procentual aproape 50% din comunele urbane și rurale aflate la acea dată în teritoriul administrativ al județului. Confirmarea corectitudinii și valorii unora dintre observațiile respondenților s-a făcut în timp, cel mai bun argument fiind însăși Lista Monumentelor Istorice 2010. Dintre cele 83 de situri arheologice înscrise în lista oficială, 22 au fost menționate în răspunsurile la Chestionar, iar dintre puținele monumente medievale din aceeași listă, toate de categoria A, cu valoare națională, 5 sunt consemnate în comunicările acelor învățători din cea de-a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

Keywords: questionnaire; towns; villages; school teachers; ancient settlements; mound, fortification; monastery.

Cuvinte cheie: chestionar; orașe; sate; învățători; așezăminte vechi; măgură; cetate; mănăstire.

O istorie a arheologiei românești trebuie să cuprindă, cel puțin ca informație primară, răspunsurile la Chestionarul arheologic popular¹ pe care învățătorii din orașe și sate le-au completat între anii 1871 și 1874, la cererea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, *în privința vechilor așezăminte ce se află în deosebitele comune ale României*, cu scopul enunțat al guvernului *de a pregăti întocmirea unei istorii lămurite a României* (Păunescu 2003: 51-7).

În conținutul răspunsurilor la cele șase întrebări trebuiau evidențiate acele *locuri însemnate* care se refereau la existența unor vestigii sub diferite denumiri, precum *cetate, cetățuie, strajă, tabără, siliște, turn, culă, hazna, mănăstire, biserică, cruce, măgură sau movilă ș.a.*, localizate geografic față de comuna sau orașul de reședință, descrise întinderea sau dimensiunile și forma, arătată vechimea prin istoria lor cunoscută din tradiție și enumerarea obiectelor vechi, antice, descoperite în pământ (Odobescu 1989: 96-9).

Din miile de file cu răspunsuri, catalogate pe județe și plase, Alexandru Odobescu însuși a publicat numai două lucrări de inventariere a vechilor așezăminte, cele din județele Dorohoi (Odobescu 1871) și Romanați (Odobescu 1877) și a considerat că importanța acestor documente nu constă în valoarea lor științifică ci în aceea că „*un număr considerabil din ele ne procură netăgăduite dovezi despre existența multor rămășițe ale vechimii, de care n-aveam până acum nici o cunoștință*” (Odobescu 1989: 100). O mică parte din informațiile culese cu acest prilej din județul Teleorman vor fi sumar valorificate în Marele Dicționar Geografic al României (Lahovari, Brătianu și Tocilescu 1898-

1903), prelucrat după Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman (Georgescu 1897).

La data întocmirii răspunsurilor singurele investigații arheologice și topografice de teren fuseseră făcute de Cezar Bolliac împreună Petre Danielescu și publicate în anul 1869² și de Dimitrie Butculescu, care a tipărit o parte din rapoarte în 1873³. Primele note arheologice apăruseră ceva mai înainte, în anul 1846, de August Treboniu Laurian⁴.

Vom încerca o analiză a răspunsurilor și a observațiilor făcute în anul 1871 și cu unele reveniri în anul 1873 de către învățătorii din județul Teleorman la Chestionar (BAR, mss. rom. 229, f. 341-655), prin prisma confirmării lor în timp, până în zilele noastre, atât datorită cercetărilor arheologice cât mai ales includerii vestigiilor înregistrate cu acest prilej în Lista Monumentelor Istorice = LMI). Studiul cuprinde, din motive pragmatice, limitele actuale ale județului Teleorman, prin selectarea localităților rămase din fostul județ istoric, așa cum era el în epocă, la care s-au adăugat localitățile preluate din județele vecine, Vlașca și Romanați, pentru care există răspunsuri completate.

Prin Revizoratul școlar al județelor Teleorman și Vlașca, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a primit în total 88 de răspunsuri pentru tot atâtea localități din județul Teleorman, reprezentând procentual aproape 50% din cele 174 așezări aflate la acea dată în teritoriul administrativ al județului⁵. La acestea se adaugă 6 răspunsuri din fostul județ Vlașca și unul din fostul județ Romanați. Pentru răspunsurile negative sau pentru lipsa acestora, tot Al. Odobescu, firește, găsește explicații: „*alții însă, sau din neglijență sau din lipsă de perspicacitate necesară sau chiar, în fine, și din reala absență a obiectelor recerute în localitățile respective, au răspuns că nimic din cele menționate în Chestionariu nu se află pe la dânșii. Apoi încă trebuie să observăm că nu toate comunele țării, și mai ales nu toate satele și cătunele au școale și învățători...*”

Din cele 25 de răspunsuri negative inițiale⁶, în cea de-a doua serie de corespondență din anul 1873, pentru 5 localități se revine cu răspunsuri afirmative⁷, astfel că lista finală cuprinde 65 de localități cu răspunsuri la Chestionar, care, raportate la datele existente astăzi, pot prezenta un interes deosebit.

Dintre cele 83 de situri arheologice incluse în Lista Monumentelor Istorice - 2010, Județul Teleorman, 22 sunt menționate de învățătorii rurali și unele descrise în termeni acceptabili și astăzi, cum vom vedea. Dintre monumentele medievale înscrise în aceeași listă oficială, toate la categoria A, 5 sunt consemnate în răspunsurile la chestionare.

Independent de LMI, în ceea ce privește *tell*-urile inventariate până acum pe teritoriul județului Teleorman, din cele peste 60 înregistrate în urma cercetărilor de suprafață sau a săpăturilor arheologice desfășurate (Andreescu, Mirea 2008: 28-34; Pătrașcu 2002: 19-29; Spuru 1996: 76-85), cel puțin 22 au fost identificate prin răspunsurile la Chestionar⁸.

Referitor la toponimele și sintagmele pe care Chestionarul le propune, repondenții din Teleorman le recunosc astfel, pe localități:

Cetate/cetățuie/culă: Cetatea-Rădoiești, Dulceanca, Flămânda, Frumoasa, Islaz, Lisa, Netoți-Palanca, Orbeasca de Jos, Pleașov, Putineiu, Roșiorii de Vede, Scrioaștea, Segarcea Deal, Turnu Măgurele, Zimnicea, Zlata.

Strajă: Adămești, Belitori, Piatra.

Siliște: Crângeni, Lisa, Piatra, Viișoara.

Turn: Baldovinești, Didești, Turnu Măgurele.

Culă: Flămânda.

Mănăstire: Baldovinești-Ciolănești Deal, Didești, Drăgănești de Vede.

Biserică: Cucuieți.

Șanț: Adămești, Dulceanca, Flămânda, Frumoasa, Izlaz, Măgura, Lisa, Peretu, Putineiu, Cetatea-Rădoiești, Pleașov, Roșiorii de Vede, Scrioaștea, Segarcea Deal, Turnu Măgurele, Zimnicea.

Troian: Adămești, Flămânda, Putineiu, Roșiorii de Vede, Scrioaștea, Segarcea Deal.

Brazda lui Novac: Lița, Măgura, Peret, Roșiorii de Vede, Segarcea Deal.

Val: Balaci, Baldovinești, Ciolănești Deal, Dracea, Scrioaștea.

Măgură: Adămești, Alexandria, Balaci, Belitori, Bivolita, Bogdana, Brânceni, Broșteanca, Cetatea-Rădoiești, Ciolănești Deal, Drăgănești de Vede, Flămânda, Fântânele, Gălăteni, Găvănești, Lăceni, Măgura Lăceanca, Mândra, Merișani, Nanov, Ologi, Orbeasca de Jos, Papa, Pârlita, Peretu, Piatra, Râioasa, Rădoiești, Seaca, Secara, Scrioaștea, Segarcea Deal, Slobozia Licuriciu, Slobozia Trăznitu, Spătărei, Suhaia, Ștorobăneasa, Turnu Măgurele, Țigănești, Uda Paciurea, Viișoara, Zlata.

Movilă: Alexandria, Balaci, Butculești, Ciolănești Vale-Slăvești-Zlotști, Lisa, Turnu Măgurele, Vida Furculești.

Momâie: Cetatea-Rădoiești.

Gorgan: Țigănești, Uda Paciurea.

Gropi: Baldovinești, Ciolănești Deal, Ciolănești Vale, Crângeni, Ștorobăneasa, Talpa Ogrăzile, Turnu Măgurele, Țigănești, Zlata.

Ziduri: Balaci, Baldovinești, Tătărești de Sus, Turnu Măgurele.

Cărămidă: Balaci, Baldovinești, Didești, Gresia, Putineiu, Roșiorii de Vede, Turnu Măgurele.

Pietre: Turnu Măgurele.

Cruci/stâlpi de piatră: Cucuieți, Frumoasa, Uda Paciurea, Vișoara.

Vase/oale/cioburi: Bivolița, Ciolănești Deal, Drăgănești de Vede, Măgura Lăceanca, Piatra, Slăvești, Talpa Ogrăzile, Țigănești, Zimnicea.

Bani/Bănuți: Merișani, Orbeasca de Sus, Tecuci, Izlaz.

Săgeți: Măgura, Roșiorii de Vede, Tătărești de Sus, Turnu Măgurele.

Oase: Drăgănești de Vede, Piatra, Talpa, Tecuci, Turnu, Lița.

Prima categorie și cea mai importantă este cea desemnată cu toponimul *cetate* și derivatele lui, *cetățuie* sau *culă*. O vom exemplifica cu ample citate descriptive din răspunsuri, pentru trei categorii de 'cetăți', considerând însăși clasificarea din LMI: cetăți și așezări getice fortificate, castrele romane din sistemul defensiv al limesurilor Alutan și Transalutan și cetățile medievale.

Sunt identificate astfel cetățile getice fortificate cu val de pământ ars și șanț de la Albești, Trivale Moșteni și Orbeasca de Jos și așezările getice întărite dela Pleașov și Zimnicea, fără a fi atribuite cronologic exact. Este de remarcat că în lista monumentelor au rămas până astăzi ca cele mai semnificative situri din epoca Latène de pe teritoriul județului Teleorman și aproape singurele din epocă înscrise în lista monumentelor. Toate aceste așezări și fortificații getice au fost cercetate arheologic prin săpături sistematice și în numeroase campanii, iar rezultatele au fost în bună măsură publicate.

Despre cetatea de la **Albești**⁹, declarată de învățătorul de la Dulceanca, se menționează: „În vecinătatea comunei, în partea despre miazăzi, se află un șanț în linie dreaptă, care din tradiție se păstrează numele de Cetate, și care se zice ar fi după timpul tătarilor. Pământul scos din acel șanț este aruncat în partea despre răsărit. Capurile lui sunt îndreptate unul spre miazănoapte și altul spre miazăzi. Lungimea sa este de 70 st., lățimea de 3 st. iar adâncimea care variază pe unele locuri este ca de 1 st., pe altele de ¾ st., iar pe altele ca de ½ st. Și aceasta pentru că fiind foarte vechi s-au surpat marginile și s-a astupat, astfel adâncimea sa este albiată. Șanțul mai sus notat este pe loc șes, însă este în deal, tăind capul dealului de-a curmezișul și pe acel loc se află pădure mică (tufariu)” (ms.229, f.654); (LMI: TR-I-s-B-14185 Cetatea de la Albești, punct 'Măgura lui Panait' sat ALBEȘTI; comuna VEDEA 'Măgura lui Panait' la NV de sat, pe Dealul Cornetul, Epoca geto-dacică, sec. IV-III a. Chr.).

Cetatea de la **Trivale Moșteni**¹⁰, fost Netoții de Sus, este descrisă de învățătorul din satul vecin, Talpa Ogrăzile: „În Teleorman este Palanga, cetate unde se găsesc tot felul de rămășițe, după cum ni s-a spus de oamenii ținutului, că este ca de 21 pogoane cu două guri la apus și miazăzi. Construcția ei este în modul unei lăzi, în depărtare de comuna Netoții de Sus ca de 2000 st. și înălțime de 35 st.”. (ms.230, f.464); (LMI: TR-I-s-B-14228 Așezarea fortificată de la Trivalea-Moșteni, punct 'La Palancă', sat TRIVALEA-MOȘTENI; comuna TRIVALEA-MOȘTENI 'La Palancă', Epoca geto-dacică, sec. IV-III a. Chr.).

Cea de-a treia fortificație getică este Cetatea de la **Orbeasca de Sus**¹¹, localizată în satul Orbeasca de Jos, deși este posibil ca la data respectivă să fi fost pe moșia satului alăturat. „Măgura Săpată, spre miazăzi, pe deal, rotundă, diametrul 4 st. (sic). Se zice că ar fi fost cetate și ar fi găsit într-însa bani. Se găsește pământ roșu și tare, ca cărămida. Această măgură a rămas din vechime” (ms.229, f.438v-439); (LMI: TR-I-m-A-142131 Situl arheologic de la Orbeasca de Sus, punct 'La Cetate' sat ORBEASCA DE SUS; comuna ORBEASCA 'La Cetate' la NV de sat, Epoca geto-dacică, sec. V-III a. Chr.; Epoca bronzului timpuriu, Cultura Glina).

Pentru așezarea de la **Pleașov**¹² răspunsul învățătorului școlii din Râioasa este mai deliat și conține două planuri desenate cu cotele de mărime. „...Mergând în comuna învecinată Pleașov, unde ni se spusese de locuitorii acestei comune că este un loc cu numire de cetate și întrebând iarăși cum se numește acel loc mi-a răspuns că din vechime nu i se știe nici un nume, asemenea nici acum altul decât Cetate...un om bătrân a spus că a auzit și el că acea cetate a fost făcută de când cu nemții, care erau conduși de un căpitan al lor numit Vlaher... În urma acestor răspunsuri, mergând cu primarul în fața locului am găsit o urmă de șanț formată de pământ și măsurând înălțimea i-am găsit-o de 8 st. iar muchia șanțului în lungime de 57 st. Pământul șanțului este aruncat despre răsărit spre apus și acel șanț este situat pe malul cel mare care vine despre miazănoapte spre miazăzi și este la răsărit de

comuna Pleașov iar locul cuprins între acel șanț și malul cel mare reprezintă figura unui triunghi. Măsurând latura AB care este înăuntru șanțului despre răsărit are 48 st.; Măsurând și latura BC care este spre miazănoapte am găsit-o de 24 st.; tot asemenea măsurând și latura CA care este spre apus am găsit-o de 45 st. Se zice că în locul cuprins de acele laturi ar fi locuit nemții pe acele timpuri... Locul Cetății depandă de comuna Saelele, pe proprietatea domnilor frați Paciurea". (ms.229, f.476v-477); (LMI: TR-I-m-B-14216 Așezarea fortificată de la Pleașov, punct 'La Cetate' sat PLEAȘOV; comuna SAELELE 'La Cetate' sau 'Gurguiul Neamțului', la N de sat, sec. IV-I a. Chr).

Răspunsul directorului școlii din **Zimnicea**¹³, este întemeiat pe raportul arheologic publicat de Cezar Bolliac cu puțin timp înainte (1869), el selectând doar informațiile cerute de chestionar. Din păcate nu apar referințe și despre Câmpul Morților, ce include necropolele tumulare și plane de la nordul Cetății, distribuite cronologic în epoca bronzului târziu, în prima și cea de-a doua vârstă a fierului, în epoca medievală¹⁴.

„Școala Primară de băieți

Urbea Zimnicea

Nr. 28/24 martie 1871

Domnule Ministru

La întrebările ce faceți corpului de învățători cuprinse în chestionarul Dvs. în privința vechilor așezăminte ce se află în România, primită de subsemnatul pe lângă adresa d-lui revizor școlar din acest județ nr. 70, am onoarea a vă răspunde:

La I întrebare:

În marginea urbei Zimnicea, în partea despre apus, se află un loc ce se numește de locuitori Cetate, Domnul arheolog Cezar Bolliac a vizitat această cetate în mai multe rânduri și după inscripțiile găsite de d-sa pe monede și alte instrumente, această cetate este din sec. al II-lea, ea este din pământ împrejmuită cu două rânduri de șanțuri, foarte considerabile (a se vedea referatul d-lui Cezar Bolliac către Min. Instr. Publice în M.O. nr. 222 din 1869).

La a II-a întrebare:

Această cetate este foarte considerabilă, ea este de pământ și locuitorii dimprejur o numesc Cetate, care după descoperirile făcute de d-l Bolliac ea se numește Cetatea lui Zimnices; așadar această cetate poartă numele lui Ioan I Zimnices, care s-a urcat pe tronul Constantinopolului pe la anul 969.

La a III-a întrebare:

Această cetate se află la partea despre apus a orașului Zimnicea în depărtare ca la 740 m și este situată pe loc șes, în marginea malului Dunării.

La a IV-a întrebare:

Mărimea acestei cetăți se poate constata din planul de situațiune nr. 3 ridicat de d-l inginer Danielescu ce însoțea pe d-l Bolliac la cea din urmă vizită făcută acestei cetăți. (planul publicat în M.O. 222/1869).

La a V-a întrebare:

După spusele bătrânilor, acest loc din tradițiune în tradițiune s-a numit cetate și nimic altul.

La a VI-a întrebare:

N-am arătat nimic, fiindcă după toate stăruințele ce am pus nu am putut descoperi nimic în cuprinsul acestei comune și astfel fiind, tot ce am putut descoperi în privința cetății indicate mai sus, le supun cu tot respectul la cunoștința Domnului Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice spre realizarea dorinței exprimate de onor minister în chestionarul citat mai sus.

Binevoii vă rog domnule Ministru a primi încredințarea înaltei stime și a devotamentului ce vă consider.

Institutor superior, I. Boldescu" (ms.229, f.344-346); (LMI: TR-I-s-A-14233 Situl arheologic de la Zimnicea, punct 'Cetate' oraș ZIMNICEA 'Cetate' în partea de V a orașului sec. IV-II a. Chr. Epoca geto-dacică, Epoca medievală sec. XIV).

Castrele și castellum-urile romane ce făceau parte din sistemul limesurilor Alutan și Transalutan sunt menționate de respondenții din județul Teleorman aproape integral, în afara celor două de la Băneasa, de unde lipsește de altfel răspunsul la Chestionar.

La **Islaz**, pe lângă localizarea, descrierea și dimensiunile măsurate ale celor două castre apare și informația despre descoperirea în anul 1872 a unui tezaur monetar¹⁵.

„La I-a întrebare se răspunde că în arondismentul acestei comune se găsesc două cetăți de pământ împrejmuite cu șanț.

La a II-a întrebare se răspunde că s-au aflat în vecinătatea acestei comune două cetăți de pământ în mahalaua Racoviță și Verdea.

La a III-a întrebare se răspunde că cea din mahalaua Racovița este despre răsărit și miazănoapte, loc șes pe malul unei gârle numită Racovița unde astăzi se află biserica cea veche. Cea de-a doua se află între Verdea și Islaz, pe malul Dunării, despre miazănoapte, fiind făcută pe dealul despre miazăzi și pe vale, despre miazănoapte.

La a IV-a întrebare se răspunde: are trei șanțuri paralele [care] merg cu capetele spre răsărit și apus, din care două dinspre miazăzi au o distanță în depărtare unul de altul ca 2 stânjeni, iar cel de al treilea ca de 1 pogon, lungimea lor este de 72 stânjeni iar adâncimea acestor șanțuri este astăzi ca de două palme.

La a V-a întrebare se răspunde: se știe din moși strămoși că au fost făcute din pământ.

La a VI-a întrebare se răspunde: în arondismentul acestei comune s-a găsit în anul 1872 în Piața școalei și Primăriei o tinichea grea de o jumătate oca cu bănuți mici din vechime, de un copil de 7 ani, Ion al locuitorului din această comună Călin Floriță" (ms.229, f.159); (LMI:TR-I-s-B-14206 Castrul de la Islaz, punct 'Racoviță' sat ISLAZ; comuna ISLAZ 'Racoviță', în partea de NE a satului. Epoca romană, sec. II-III p. Chr; TR-I-s-B-14207 Castrul de la Islaz, punct 'Verdea' sat ISLAZ; comuna ISLAZ 'Verdea' Epoca romană, sec. II-III p. Chr.).

Castrul de la **Flămânda**¹⁶ azi comuna **Traian** era la acea dată deja distrus parțial de apele Dunării: „Un șanț făcut pătrat în adâncime ca 2½ st., aflat în poalele Troianului și lărgimea ca 1½ st. și răspunzând în malul apei Dunării, în depărtare de comună ca 1000 st. și se numește acesta Culă" (ms.229, f.479); (LMI: TR-I-s-B-14218 Situl arheologic de la Traian, punct 'La Culă' sat TRAIAN; comuna TRAIAN La Culă, la S de sat, Epoca romană, sec. II-III p. Chr.).

La **Putineiu**¹⁷ descrierea castrului este foarte succintă: „Cetatea, în muchia dealului despre miazăzi, este împrejurată cu șanț de pământ cu patru colțuri. Lărgimea șanțului este de 4 st, ocolul la poale 112 st, înlăuntru 42 st.” (ms.229, f.484-486); (LMI: TR-I-s-A-14219 Fortificația de pământ de la Putineiu, punct 'La Cetate' sat PUTINEIU; comuna PUTINEIU 'La Cetate' la S de sat, Epoca romană, sec. II-III p. Chr.).

Castrul din Valea Urluii de lângă **Roșiorii de Vede**¹⁸ este enumerat în răspunsul institutorilor școlii de băieți din oraș drept „...O altă cetate cu patru laturi, în forma unui patrulater dreptunghiular, spre sud vest de această urbe, lângă Urlui, având la 40 m lungime și 24 m lățime, asemenea închisă cu șanț. Săpând într-înșea se găsesc pământ ars roșu ca cărămida, în formă de zgură” (ms.229, f.406-406v); (LMI: TR-I-s-A-14221 Fortificația de pământ de la Roșiorii de Vede, punct 'Urlui' municipiul ROȘIORII DE VEDE 'Urlui' sau 'Vadul Pescarului' Epoca romană, sec. II-III p. Chr.).

Mai detaliat este descris castrul de pământ de la **Gresia**¹⁹ de către învățătorul I Nițulescu din Scrioaștea, care însă nu semnaleză și turnul intermediar de la Scrioaștea, dar datează corect, cel puțin epoca ridicării lui, chiar dacă o atribuie mult prea timpuriu, împăratului Traian. El completează descrierea castrului cu detalii picante dintr-o legendă locală a cetății „Cetățuia arătată mai sus este situată spre miazănoapte de Scrioaștea, pe valea râului Vede, lângă cătunul Gresia ce ține de comuna Bălțați, spre nord de acest cătun. Troianul este spre apus de comuna Scrioaștea, începând din vale, aproape de cetățuia, puțin spre sud est, făcând linie dreaptă spre miazăzi, trece pe lângă comuna Scrioaștea despre apus. Cetățuia are formă de dreptunghi. Lungimea ei dirijată spre nord și sud este de 90 m și lățimea de 70 m și prin urmare suprafața de 6300 m, înălțimea șanțului de 4 m și ușa (gura) spre sud. Lungimea Troianului este de 5¼ mile germane, lățimea de 14 m și înălțimea de 2 m. Materia ce se distinge în el când sapă cineva este un fel de cărămidă bine arsă, care se scoate în formă de bulgări sau grunjuri, mărimea acestei cărămizi însă nu se poate constata din această cauză. Acest val începe la o distanță de 230 m spre miază zi de cetățuia și plecând drept spre sud trece pe muchia dealului dinspre apus în apropiere de Scrioaștea și mai departe pe lângă Roșiorii de Vede, Belitori, Putineiu și Flămânda. De la Flămânda merge drept la Dunăre, sau în dreptul cetății Nicopole din Turcia. După spusele bătrânilor se zice că cetățuia este făcută de un porcar drept cocină pentru rămători. Acesta era numit Măiașu, sau Maiașu, sau Moenașu, sau Loianu sau Croianu... Tot el ar fi făcut și Troianul... Cetățuia și Troianul nu am putut constata de când datează, dar se înțelege că din timpul împăratului Traian” (ms.229, f.422-423); (LMI: TR-I-s-B-14205 Fortificația de pământ de la Gresia, punct 'Cocina lui Maiăș Purcăraș' sat GRESIA; comuna STEJARU 'Cocina lui Maiăș Purcăraș', în zona bisericii și a cimitirului, Epoca romană, sec. II-III p. Chr.).

Valul Limesului Transalutan, sau *Troianul*, așa cum este încă desemnat în limbajul popular, astăzi aproape complet distrus și aplatizat, nu este înscris în LMI. Vizibil în teren în epoca Chestionarului și folosit atunci ca drum de câmp și hotar de moșii, al cărui aspect era comparat cu o

șosea județeană, este remarcat corect de respondenți pe traseul pe care îl înscrie între Flămânda și până dincolo de Gresia. La **Lița** „Troianul, înalt de 1 st, lat de 4 st, arată ca o șosea” (ms.229, f.480-481), la **Șegarcea Deal** „...Troianul se află pe hotarul moșiei și se zice că a fost făcut de împăratul Traian. Intră în Șegarcea despre miazănoapte și iese spre miazăzi. Are înălțimea de 1 st. și lățimea de 4 st. și arată ca un fel de șosea” (ms.229, f.478). La **Dracea** valul este în continuare vizibil în teren: „Spre apus, la marginea hotarului cu moșia Șegarcea din Deal este brazda numită Troianul, cu punctele de la miazăzi spre miazănoapte, fiind lățimea acestuia de 4 st. și înălțimea de 1 st, tot acest val spre miazăzi trece printre hotarele moșiilor Ologi și Lița și spre miazănoapte prin moșia **Putineiu**”, unde „Troianul, vine dinspre miazănoapte și trece prin comună spre miazăzi, se găsec prin el și colțuri de cărămidă” (ms.229, f.491-492v). La **Roșiorii de Vede** „...În partea de răsărit a acestei cetăți Urlui și aproape de dânsa trece troianul. Troianul se află în partea de răsărit a cetății, asemenea unei șosele județene, însă mult mai solidă. După ploaie, mergând pe dânsul trăsuri, se vede ceva mai adânc pământ ars, roșu ca cărămida”. Mai departe, la **Gresia**, „Valul sau troianul țărâni le numesc Troian. Acest Troian este în formă de șosea veche, construită din cărămidă. Lungimea Troianului este de 5¼ mile germane, lățimea de 14 m și înălțimea de 2 m. Materia ce se distinge în el când sapă cineva este un fel de cărămidă bine arsă, care se scoate în formă de bulgări sau grunjuri, mărimea acestei cărămizi însă nu se poate constata din această cauză. Acest val începe la o distanță de 230 m spre miazăzi de cetățiuie și plecând drept spre sud trece pe muchia dealului dinspre apus în apropiere de Scioaștea și mai departe pe lângă Roșiorii de Vede, Belitori, Putineiu și Flămânda. De la Flămânda merge drept la Dunăre, sau în dreptul cetății Nicopole din Turcia”. Aceasta descriere corespunde în mare măsură cu ceea ce identifică în teren Gr. Tocilescu câteva decenii mai târziu (ms.5137, f.260-270).

Un alt val de apărare, atribuit tot romanilor, de asemenea aplatizat definitiv astăzi, construit din pământ, cu un capăt în partea de sud-vest a Munteniei, pe malul stâng al Oltului, cu celălalt îndreptându-se către lacul Greaca, este consemnat sub denumirea populară tot de Troian sau Brazda lui Novac de Sud. La **Lița**, „Brazda lui Novac are înălțimea de 5 palme și lățimea 1 st.”, la **Șegarcea Deal**, „Brazda lui Novac, ce se zice că a fost trasă de un jidov cu doi bivoli, intră în moșie dinspre miazănoapte și iese spre miazăzi, este înaltă de 5 palme și lată de 4 palme, iar pământul este aruncat spre răsărit”, la **Roșiorii de Vede** se notează „La o depărtare de jumătate de poștă spre sud, trece în linie dreaptă, de la apus spre răsărit, Brazda lui Novac de Sud, o ridicătură de pământ înaltă ca de 2 m, în formă de brazdă. Se zice că începe peste Olt și trece înainte pe la **Peretu**” (ms.229, f.434), unde „spre miazăzi de comună există un șanț ce poartă numirea de 'Brazda lui Novac' al cărui pământ este scos tot în partea de miazăzi, în lățime de aproape 3 m și înălțime de 1 m. Are un cap către răsărit și unul spre apus, dar nu se cunosc începutul și sfârșitul lui”. La **Adămești** „Un șanț prin mijlocul tufarului după această proprietate ce trece de la apus spre răsărit, în înălțime de 4 palme, numit de locuitori Troian” (ms.229, f.384-385v) și apoi iese din județ, în Vlașca, pe la **Măgura Lăceanca** „...Tot în cuprinsul acestei comune trece un șanț numit de locuitori Brazda lui Novac. Această brazdă, care se zice că vine dinspre Dunăre, trece pe la estul orașului Alexandria și comuna Măgura Lăcianca și ia o direcțiune de la sud la nord-est. Ea are o adâncime ca de 4 palme și 3 palme lărgime, iar pământul este aruncat spre est. Lungimea sa spre nord-est este nelimitată și se zice că trece pe lângă orașul Ploiești” (ms.229, f.470).

Cetățile medievale Turnu și Frumoasa, înregistrate în răspunsurile de la chestionare cu evidente greșeli de încadrare cronologică, sunt prezente în lista monumentelor ca situri importante, de categoria A, cu valoare națională, reprezentative pentru epoca în care au fost ridicate. Ele făceau parte din sistemul defensiv al Dunării, creat de Mircea cel Bătrân în ultimele decenii ale sec. al XIV-lea drept contrapondere la extinderea imperiului otoman până la sudul fluviului.

Descrierea cetății **Turnu**²⁰, menționată în răspunsul directorului Școlii Primare de Băieți, G. Patriciu, din anul 1871 și, cu unele completări din anul 1873 adnotate de învățătorul N. Angelescu, este foarte sugestivă pentru situația vestigiilor rămase la Turnu Măgurele în cea de-a doua jumătate a sec. al XIX-lea din ceea ce fuseseră cetatea și apoi niabetul otoman Turnu timp de peste 400 de ani. Extrapolând cele două descrieri rezultă cel mai complet tablou făcut până astăzi acestui amplu sit medieval, care cuprindea citadela în formă de turn împreună cu cea de-a doua fortificație de pământ, construită de turci în jurul ei, numită Cetatea Veche, Cetatea Nouă, o altă structură de apărare târzie, ridicată pe malul Dunării, chiar în fața cetății Nicopole, orașul otoman cu târgul lui, înconjurat de un val de pământ cu șanț, cimitirul creștin al orașului etc.

În 1871 se descrie: „...Această citadelă din splendoarea sa n-a mai rămas nimic, decât o deplină ruină în formă de simplă măgură! Actualmente această măgură are forma unui con trunchiat

cu o înălțime cam de 6 m și diametrul bazei inferioare de 30 m. Baza superioară a măgurii este cam plană. În centrul său se vede o profunditate, unii spun că ar fi fost puțul cetății, dar după noi presupunem a fi fost ieșire subterană din fortăreață, fiindcă în parte de sud-est a măgurii și aproape de baza sa se văd încă două ieșiri din zidul de piatră, în distanță una de alta de 4 m.

După anul 1829, pe când toate cetățile de pe marginea Dunării, conform tratatului de pace încheiat între Rusia și Turcia, începuse a se dărâma. Din vechea cetate Turnu cetățenii acestei urbe au luat multă piatră și cărămidă pentru necesitatea lor. Asemenea se zice că s-ar fi găsit și săgeți.

Cu mult înainte de anul 1829, epoca dărâmării cetăților, pe când turcii locuiau în aceste părți, indicata citadelă fiind în ruină, ar fi reparat-o și în jurul ei au făcut un alt fort de bârne de lemn groase și la distanța de aproape 200 m de vechea fortăreață Turnu...".

În 1873 se revine cu observații suplimentare: „În mijlocul Viilor, care loc poartă numele de Lunca Turnului, moșia statului, spre miazăzi de comună, se află o movilă mare de piatră zidită de bucăți de pietre de diferite mărimi, ai cărei fondatori nu se știu, este de formă rotundă, vârful trunchiat, înaltă de 9 st și largă la bază de 50 st, care poartă numele de **Cetatea Veche**; iar acum, aflându-se în ruine nu se poate vedea pe nicăieri cel puțin o mică ușă care să poată servi de intrare sau ieșire. Jur împrejurul acesteia este un șanț asemenea în ruină, a cărui lărgime este de 6 st. iar înălțimea de 2 st. și se spune că pe ele fusesse așezate tăbiile oștirii rusești, iar acum poartă numele de **șanțul Cetății Vechi**.

Tot în această luncă a Turnului, la capul dinspre răsărit al viilor, pe malul Dunării și spre miazăzi de comună, se află gropi și șanț de jur împrejur, mai potrivite cu suprafața pământului unde a fost cetatea turcească și luându-se cu asalt de armata rusească s-au și ruinat, a cărei suprafață este de 3 pogoane, prin care săpându-se șanțuri se găsesc pietre văroase de diferite mărimi, care au fost întrebuințate în edificarea ei, acum poartă numele de locul **Cetății Noi**.

Spre miazănoapte și răsărit de zisele vii și spre miazăzi de comună se află o movilă de pământ de formă rotundă cu vârful turtit, cu lărgimea la bază de 15 st și înălțimea de 3 st.

În marginea de la miazănoapte a ziselor vii și spre miazăzi de comună este un loc ca de 9 pogoane, împrejmuit cu șanț de pământ, larg de 1½ st și înalt de 1 st unde se zice că a fost **orașul turcesc**, purtând acum numele de târg și fiind în timpul prezent islaz de fân.

Spre miazăzi de comună se află gropi de bordeie, unde a fost satul, iar acum se numește **Bulgarul**. Tot spre miazăzi de comună se află **cruci de piatră** unde, se zice că a fost biserica creștină, care cruci sunt simple, fără scriere". (ms.229, f.550-551v și 573-573v); (LMI: TR-I-s-A-14229 Situl arheologic de la Turnu Măgurele, punct 'Cetatea Turnu', municipiul TURNU MĂGURELE 'Cetatea Turnu', la 3 km SV de oraș Epoca medievală, sec. XIV).

Despre cetatea de pământ de la **Frumoasa**²¹ informațiile sunt succinte, fără o încercare de datare, dar se știe că până la investigațiile arheologice din anul 1965 s-a considerat a fi castru roman. „În cuprinsul acestei comune se află o cetate situată lângă râul Vezii, făcută de pământ. Rotundă, înăuntru este în lărgime de 12 st, împrejmuită cu 2 șanțuri, fiecare șanț în adâncime de 5 st și lărgime de 1 st. Împrejurul cetății mai multe tăbii, fiecare tabie în adâncime de 9 st și lărgime de 3 st. Poarta cetății este îndreptată spre răsărit" (ms.229, f.576-578); (LMI: TR-I-s-A-14203 Cetatea de pământ de la Frumoasa, punct 'La Cetate' sat FRUMOASA, comuna FRUMOASA 'La Cetate', în partea de S a satului, lângă moara veche, Epoca medievală, sec. XIV).

Cetatea Cazacilor din **Roșiorii de Vede**, fortificație atribuită dacilor și romanilor de respondenți, este cel mai probabil o realizare medieval-târzie, mai puțin sau deloc utilizată militar.

„O cetate în formă circulară la marginea despre sudul urbei, asemenea închisă cu șanț lat de 8 m și adânc asemenea, cu o ridicătură de pământ înăuntru cetății ca la 10 m, diametrul ei de 260 m. Se crede că ar fi de pe timpul dacilor și romanilor, căci s-au găsit multe săgeți". (LMI: TR-I-s-B-14222 Fortificația de pământ de la Roșiorii de Vede, punct 'Cetatea cazacilor' municipiul ROȘIORI DE VEDE 'Cetatea cazacilor', la 2 km S de oraș Epoca medievală).

Cu noțiunea de Ziduri sunt desemnate cele două curți boierești, singurele cunoscute și cercetate până astăzi, cele de la Balaci și Tătăraștii de Sus, ambele ridicate de membrii familiei Bălăceanu, prima în sec. al XVII-lea, cea de-a doua la sfârșitul sec. al XVIII-lea.

La **Balaci**²² ruinele pivnițelor casei boierești, construite de aga Constantin Bălăceanu și rămase neterminat, sunt descrise astfel: „Un beci în lungime ca de 30 stânjani, în lărgime ca de 20 și în adâncime ca de 2 ½ stânjani, despărțindu-se înăuntru prin mai multe bolți între care jumătate există acoperind și până astăzi cu boltă. Construcția îi este din zidirea cea mai solidă cu cărămidă în patru colțuri, de mijlocuri și pe alocurea, la încheieturile bolților cu câte o piatră cvadrată în lungime și grosime ca de patru palme; astfel încât cele mai grele grindini și ploi după trecere de secole uitați n-

au putut parte din bolți ruina nici până astăzi și nici chiar cu orice instrument dezlipi o cărămidă de altă, deoarece materialul cu care s-au încheiat au devenit mai tare decât cărămida. Așezământul acestui beci este în centrul comunei, pe o coastă ce cade la răsărit de apa numită Burdea. Ficsonomia lui pe din afară este plăcută, astfel încât atrage privirea și vizitarea oricărui străin voiajor. Despre istoricul acestor vechi ruine nu s-au putut descoperi alt decât după declarațiunea a vreo câțiva bătrâni consăteni locali ce zice că acele clădiri așa s-au pomenit chiar de străbunii lor fără a se cunoaște epoca construirii lor, zicându-se că acele zidării s-ar fi clădit de vechii strămoși bălăceni după al căror nume se trage și numirea comunei până astăzi, fără să se cunoască scopul clădirii lor” (ms.536-536v); (LMI: TR-II-m-A-14268 Ruinele curții lui Constantin Aga Bălăceanu sat BALACI; comuna BALACI, În centrul localității sec. XVII).

Ansamblul de la **Tătărăștii de Sus**²³, cea mai târzie și reprezentativă curte boierească întărită din Țara Românească de la sfârșitul sec. al XVIII-lea, apare în mod clar ruinată încă de la jumătatea sec. al XIX-lea, după ce trecuse de la Zoia Bălăceanca, ctitora ei, în proprietatea familiei Bellu. „...O a treia linie se găsește spre răsărit de cele menționate, prin care traversează marele drum ce vine de la Pitești la Giurgiu, la centru acestuia se află niște muri înalți ca de șase stânjeni în partea despre răsărit de la suscitatul drum, având aici vis à vis un gang deasupra căruia se află o clopotniță foarte înaltă, cu un coridor spre drum, înăuntru acestor muri este o întindere de pământ [de] 190 stânjeni pătrați, aici se află acum magaziile arendatorului moșiei; însă mai înainte au fost niște case și după cercetările făcute moșilor acestei comune se crede că d-l Bellu, proprietarul acestei comune a executat pe arendatorii ce le-a edificat încă din timpurile vechi, pe când acest district era cotropit de păduri și pe când hoții erau numeroși, cu numele de „hoți de codru” și această zicere a fost că apărătorii în contra unor asemenea tâlhari având ușile îmbrăcate cu fier, însă cu toate acestea, acum, de vreo câțiva ani de zile, au început a se ruina aceste clădiri” (ms.229, f.519-519v); (LMI: TR-II-a-A-14477 Ruinele curții boierilor Bălăceanu sat TĂTĂRĂȘTII DE SUS; comuna TĂTĂRĂȘTII DE SUS 'La Ziduri', În centrul localității, lângă Primărie, sec. XVIII).

În răspunsurile la Chestionar sunt corect identificate singurele așezăminte monahale care funcționaseră pe teritoriul județului istoric Teleorman, Drăgăneștii de Vede, ctitoria domnitorului Matei Basarab și a rudelor lui dinspre mamă din anul 1647, pe locul unui mai vechi și ruinat lăcaș (Stoicescu 1970:) și Dideștii lui Șerban Știrbei, ridicată pe la 1700, inițial ca o curte boierească și transformată, în timpul vieții ctitorilor, în așezământ monahal (Stoicescu 1970:). Ruinele bisericii de la Baldovinești sunt însă greșit puse pe seama unei vechi mănăstiri, care nu existase niciodată, ele fiind cel mai probabil rămășițele unui paraclis de curte boierească dispărută (Drăghiceanu 1908: 84-85).

Pentru mica ctitorie domnească din comuna **Drăgănești [de Vede]**²⁴ au fost trimise două răspunsuri succesive. În anul 1871 preotul Constantin notează: „În partea dinspre apus se află o mănăstire foarte veche în cătunul Țigănia, sub un deal mare al Vezii, lângă Ruși, despărțind-o Vedea și o pădure foarte însemnată și care se crede că este făcută de Matei Basarab Ungureul (ms.229, f.445); În 1873 se reface răspunsul: În partea despre apus se află o mănăstire veche, a cărei inscripțiune arată că este făcute de Matei Basarab, prin tradiție se zice că este făcută de Radu Negru. Acea mănăstire este așezată la poalele dealului ce desparte Burdea de Vede, în marginea unei păduri” (ms.229 f.654); (LMI: TR-II-m-A-14317 Biserica 'Sf. Dumitru' a fostei mănăstiri Drăgănești sat COȘOTENI; comuna VEDEA, În valea pârâului Burdea, 1647).

La **Didești** „În mijlocul comunei o mănăstire făcută din timpurile vechi, cu două turnuri de cărămidă groasă și lungă și care nu știe nimeni de cine e făcută, dar se crede că de aproximativ 600 de ani. Se văd pe o tablă de piatră scrise nume de oameni” (ms.229, f.435); (LMI: TR-II-a-A-14327 Fostul schit Didești sat DIDEȘTI; comuna DIDEȘTI, Lângă școala generală, sec. XVIII).

În satul **Baldovinești** este descrisă „O mănăstire cu titlul Baldovin, fără înveliș, în partea despre nordul comunei, pe lunca din Valea Căinelui, stabilită pe loc șes, distanța dintre ea și comună de 1700 st. Mănăstirea este lungă de 8 st, largă de 4 st, înaltă de 3 st și turnul trece în sus de mănăstire cu 2½ st. Construită din cărămidă în patru colțuri, lungă de o palmă și un deget, lată de 7 degete iar grosimea de 3 degete, care cărămidă este mixtă cu var și silitră și nici în aceste timpuri nu se poate dezlipi. Bătrânii au spus că este fondată de unul Baldovin, de la care a luat și satul numele. Pe lângă mănăstire sunt urmele gropilor mormintelor vechilor locuitori. La nord-est de mănăstire se afla un val, la distanța de 300 st, lung de 60 st, lat de trei st și înalt de 1½ st, făcut din pământ” (ms.229, f.530-531); (LMI: TR-II-m-A-14274 Ruinele bisericii fostei mănăstiri Baldovinești sat BALDOVINEȘTI; comuna CIOLĂNEȘTI, La marginea localității, sec. XVII).

La întrebarea dacă în comună sau în vecinătate sunt „măguri vechi, sau movile însemnate sau gorgane... care să se cunoască că sunt făcute de la moși strămoși și nu de hotarnicii din vremile

de acum” cei mai mulți respondenți inventariază toate acele ridicături de pământ care erau vizibile pe întinderea câmpiei, cu denumirea locală, localizarea față de sat după punctele cardinale, în multe cazuri referințe despre așezarea în luncă sau pe terasă (deal), uneori cu date despre forma și dimensiuni, măsurate în stânjeni²⁵, și alte detalii specificate de unii învățători. Exemplificăm cu răspunsul integral dat de învățătorul I. Radu Poppescu (sic) din satele **Rădoiști și Cetatea**:

„Pe proprietatea acestui moșii s-au găsit urmele următoare: Se află o măgură care poartă numirea Cetatea, de la actuala comună spre R, făcută numai din pământ fără împrejmuire cu șanț și deasupra este potrivită cuprinzând un pogon și înălțimea de 3¼ st, făcută în patru colțuri și este făcută în marginea apei sau gârlei Tinoasa, spre miazănoapte și se află în vale, de la care și-a luat numele și comuna învecinată.

1. O măgură este mai sus de aceasta, în vale, spre Vârtoape, nu are nume, are suprafața de ¼ pogon și înălțimea de 3 stânjeni. Este făcută din pământ, fără șanț.

2. O măgură se află în câmpul Strigoifului, spre miazăzi de comună, numită Măgura lui Radu Stavăr, are formă rotundă și suprafața de 1/8 pog. și înălțimea de 1 st.

3. Pe Năcovanu este o altă măgură, a lui Stoica Vătafu, pe muchia dealului, spre apus de la comună, cu suprafața de 1/8 pog și înălțimea de 1 ¼ st.

Pe proprietatea comunei Cetatea este o momâie pe muchia dealului, către răsărit, spre Bivolîța, de formă alungită, cu suprafața de 1 pog și înălțimea de 3 st.”(ms.229, f.411).

Sub genericul măgură sau movilă sau momâie erau astfel desemnate acele proeminențe de pământ care astăzi în general poartă numele de *tell*-uri și tumuli, deși ele pot reprezenta simple puncte geodezice sau de observație și chiar forme naturale, cum ar fi prelungirile de terase. Răspunsurile învățătorilor de țară, puși dintr-o dată în fața unei asemenea preocupări, sunt, în bună măsură, obiective, iar în unele situații demonstrează observații critice și interpretări a căror valoare poate fi și azi apreciată. Cel mai reprezentativ exemplu este cel al învățătorului G. I. Roșiorescu din Măgura Lăcianca, cel care pe lângă o descriere exactă a măgurilor, cunoscute mai târziu ca importante situri arheologice, în special *tell*-ul de la Măgura Bran, face o serie de considerații referitoare la realizarea lor artificială și la modificarea în timp a peisajului natural, evident prin intervenția factorului uman.

Măgura Lăcianca „...De altfel pământul din care sunt formate acestea [Măgura de la Bran numită Măgura Mare și Măgura Cazacilor] este foarte sănătos (tare) ceea ce probează antichitatea lor cea mare. Aceasta pune pe oameni în pozițiunea de a crede că sunt naturale, adică de pe timpul deluviului. Se poate însă prea ușor constata că sunt artificiale, pentru că sunt fixate pe vârful dealului, au o formă dată după inteligența umană și ceea ce este mai probabil este datorită direcțiunii celor două nord-sud. Prin cuprinsul comunelor vecine se mai află o mulțime din acestea.

3. **Măgura Bisericii**²⁶. Aceasta se află situată în lunca gârlei Clănița, în partea de nord-vest a cătunului Bran, la distanța de aproximativ 30 st. Are forma unei piramide triunghiulare trunchiate, altfel se poate considera de forma conului trunchiat.

Ca piramidă are câte trei laturi la ambele bazele sale:

a) Una de la baza inferioară, spre nord-est, cu lungimea de 76 st. și cea paralelă sau de la baza superioară de 52 st.

b) Latura bazei inferioare spre nord-vest, lungă de 55 st. și paralela sa de 39 st.

c) Latura spre sud, cu lungimea de 82 st și paralela sa de 54 st.

Prin urmare conturul bazei inferioare este de 213 st iar al superioarei de 145 st. De unde considerăm că suprafața bazei superioare pe care astăzi se află biserica cătunului Bran are aproximativ 935 st. pătrați. Înălțimea între baze este de 10 st. Despre această măgură nu se poate spune nimic altceva decât că fiind pe dânsa biserica chiar din antichitatea cea mai depărtată, când se îngropau morții, pământul se afla umblat adică [...] și se găsesc diferite cioburi de vase antice de o grosime prea mare și de o culoare vânătă și cenușie; erau câte o dată și săgeți de pe timpul acela, cum și lănci sau sulițe de fier. De unde asemuirea se poate conchide că odinioară aici trebuie să fi fost vreun loc de pază ascunsă, căci se povestește că împrejurul acestei măguri au fost pe dealurile vecine niște păduri colosale și în balta dimprejur niște stufărișuri de papură și trestie nepracticabile”. (ms.229, f.454-455v); (LMI: TR-I-s-B-14210 Situl arheologic de la Măgura, punct 'La Biserică' sat MĂGURA; comuna MĂGURA 'La Biserică', cartier Bran, la NV de sat, Eneolitic, Bronz timpuriu, Latène).

Mai departe transcriem descrierile unor *tell*-uri extrase din răspunsurile la chestionare, raportate la textul LMI.

La **Alexandria**²⁷, printre cele patru măguri sigur este cuprins și Gorganul, de altfel cercetat de Cezar Bolliac în 1869. „În partea dinspre răsărit a orașului, pe culmea dealului, între râul Vedea și gârla Teleormanului, 4 movile numite măguri și despre care nimeni nu poate relata ce evenimente le-a

înălțat și după cum se observă nu par a fi naturale ci construite de mână de om" (ms.229, f.407v); (TR-I-s-B-14182 Așezarea de tip *tell* de la Alexandria, punct "La Gorgan" municipiul ALEXANDRIA 'La Gorgan' pe malul stâng al râului Vedea, în partea de N a orașului, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

La **Balaci**, deși nu sunt desemnate cu un topic, măgurile citate pot fi identificate cu cele două *tell*-uri înscrise în listă. „*Asemenea se mai găsește și un val de pământ în forma unei șosele, în lungime ca de 100 stânjeni, în lățime ca de șase stânjeni și în înălțime pe alocurea ca de 2 și 3 stânjeni; cade cu un cap spre răsărit și altul spre apus, lăsând pe vale, de-a curmezișul apei numită Burdea, format asemenea de secolii necunoscuți. Așezământul lui este spre răsărit de comună*”. (LMI: TR-I-s-B-14187 Așezare (*tell*) sat BALACI; comuna BALACI 'Măgura de la Baltă', Eneolitic, Cultura Gumelnița).

„*La miazăzi de comună se mai găsește o movilă înaltă ca de zece stânjeni și în lungime de toate părțile ca de 30 stânjeni, fără a poseda vreo numire, construită asemenea de pământ. Cercetându-se prin bătrâni, nu s-a putut descoperi alt despre acea măgură decât că așa s-a pomenit din vechime*”. (LMI: TR-I-s-B-14186 Așezarea de tip *tell* de la Balaci, Punctul "Măgura de la Hodorog" sat BALACI; comuna BALACI "Măgura de la Hodorog", La SE de sat, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Ciolănești din Deal²⁸ „*Se mai află tot pe această proprietate și măgura de la marginea comunei Ciolănești Deal, tot pe valea Căinelui, în partea dintre nord și est, construită cu pământ, în formă de circumferință concentrică, care această măgură în linie curbă este de 120 st pătrați și înaltă de 1½ st.*” (LMI: TR-I-s-B-14194 Așezarea de tip *tell* de la Ciolănești din Deal, punct 'Măgura Țui' sat CIOLĂNEȘTII DIN DEAL comuna CIOLĂNEȘTI 'Măgura Țui', La marginea de NE a satului, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Drăgănești [de Vede] „*Se află două măguri despre miazăzi de comună în hotarul moșiei Rădoiești, una se vede că este făcută de oameni fiindcă este pământ umblat și se găesc și cioburi vechi când sapă*”. (LMI: TR-I-s-B-14199 Așezarea de tip *tell* de la Măgura cu Liliac, punct 'Măgura cu Liliac' sat MĂGURA CU LILIAȘ; comuna DRĂGĂNEȘTI DE VEDE 'Măgura cu Liliac' În partea de SE a satului, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Nanov. „*Măgura din mijlocul Nanovului - la apus de comună, în mijlocul apei*” (ms.229, f.620); (TR-I-s-B-14183 Așezarea de tip *tell* de la Nanov, punct 'Măgura de la podul Nanovului' sat NANOV, comuna NANOV, 'Măgura de la podul Nanovului', pe dreapta șoselei Alexandria-Turnu Măgurele, Eneolitic, cultura Gumelnița).

Papa azi Brebina „*O măgură de pământ făcută din vechime se află în fața bisericii Sf. Gheorghe, situată în deal și măgura în vale*” (ms.229, f.420v-421); (LMI: TR-I-s-B-14189 Așezarea de tip *tell* de la Brebina, punct 'Măgura din Vale' sat BREBINA; comuna SCRIOAȘTEA 'Măgura din Vale', în partea de V a satului, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Slăvești „*Se mai recunoaște o movilă în depărtare de comună ca de 415 st. spre miazăzi; întinderea în jurul ei la poale este ca de 40 st, înălțimea ca de 3½ până la 4 st, forma movilei este rotundă având pe dânsa mai multe gropi care se pare a fi de bordeie și mai existând și cioburi de oale (străchini), pământ ars numit zgură și așezată între dealul vii și o apă stătătoare numită lacul porcilor*” (ms.229, f.537); (LMI: TR-I-s-B-14224 Situl arheologic de la Slăvești punct 'Măgura din Valea Măgurii' sat SLĂVEȘTI; comuna TĂTĂRĂȘTII DE JOS 'Măgura din Valea Măgurii', Eneolitic și Bronz timpuriu).

Slobozia Licuriciu azi Călinești „*Măgura Zamfirei, după cea care ținea un vad de cârciumă vis à vis de măgură. Înălțimea de 14 st, ocolul la poale de 160 st, rotundă, cu vârful trunchiat, cu pădure mare pe dânsa. Cade la miazăzi, pe luncă, în centrul moșiei, unde se află pădure pe luncă*” (ms.229, f.413); (LMI: TR-I-s-B-14192 Așezarea de tip *tell* de la Călinești, punct 'Măgura Zamfirei' sat CĂLINEȘTI; comuna CĂLINEȘTI 'Măgura Zamfirei' La SV de sat, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Țigănești: „*În partea dinspre răsărit a comunei Țigănești, spre miazănoapte, chiar în poalele malului de peste apa Vedei se află o măgură mare numită Gorgan cu dimensiuni: lățimea la poale 116 st.; înălțimea 15 st - pe el și în jurul lui s-au găsit felurite cioburi*” (ms.229, f.370-370v); (LMI: TR-I-s-A-20212 Așezarea de tip *tell* de la Țigănești, punct 'Gorgan' sat ȚIGĂNEȘTI; comuna ȚIGĂNEȘTI 'Gorgan' în partea de NE a satului, Eneolitic, Cultura Gumelnița).

Printre cele 265 de măguri inventariate cu ocazia răspunsurilor la chestionar este cert că au fost desemnați și tumulii, care, fără investigații arheologice, nici astăzi nu pot fi distinși față de *tell*-uri, atât ca dimensiune cât și ca formă. Din descrierile învățătorilor din Lița și Piatra, care consemnează existența unor înmormântări cu schelet și inventar funerar, se conturează eventualitatea ca cel puțin în aceste două situații să fim în fața unor tumuli sau cel puțin a unui tumul și a unui mormânt, nelocalizat azi.

La **Lița**, printre măgurile enumerate, se află și „*Măgura Săpunii, se zice că au găsit pe dânsa un om mort, la miazănoapte de sat, înălțimea este de 1½ st, are 16 st. la poale și vârful este*

trunchiat" (ms.229, f.480-481); la **Piatra** se menționează că „...Spre est de comună, în depărtare de vreo 40 stânjeni se află locul numit Comoara. Aici, după o legendă populară s-a crezut mult timp că sunt îngropate tezaurele unor regi. Bazați pe aceasta, pe la anul 1870 (sau mai în urmă, nu se știe data posibilă), locuitorii au adus pe prefect aici și săpând mai multe zile nu au găsit decât un tas de aur, niște zăbale de frâu pentru cai și oasele unui om ce a fost îngropat în picioare și care se presupune a fi fost ostaș” (ms.229, f.352-354).

Un tumul este identificat și la **Lisa**, „Am declarat că despre miazăzi lângă comună lacul ce este acum în ființă se numește Lacul Buga, însă acest lac s-a făcut de Buga printr-un canal din apa Călmățuiului, ce se povestește din vechime că dânsul a fost domn în România, tot lângă acest[a] și despre comună movila ce este acum înălțime ca de 6 st. și lărgimea din centrul ei într-o parte și într-alta ca de 30 st. Poartă numirea din vechime de Măgura Buga și [este] împrejmuită cu șanț, ce poartă numirea de Cetatea lui Buga. Tot printr-acest lac, la gura canalului, este un troian ce conduce spre miazăzi și se povestește din vechime că este construit de Buga”. (ms.229, f.637-638v); (LMI: TR-I-s-B-14209 Tumulul de la Lisa, punct 'Măgura de lângă moară' sat LISA; comuna LISA 'Măgura de lângă moară' sau 'Buga', între satele Lisa și Vânători)²⁹.

După o evaluare generală a răspunsurilor la Chestionar pe care învățătorii satelor din județul Teleorman³⁰ le-au transmis Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice se observă că timpul a validat o parte importantă din observațiile pe care aceștia le-au făcut cu privire la vestigiile istorice existente și inventariate de ei în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. Cercetările arheologice sistematice desfășurate de-a lungul deceniilor pe teritoriul județului, periegezele metodice precum și descoperirile întâmplătoare care au determinat înscrierea unor situri arheologice și monumente în LMI 2010 Județul Teleorman, reprezintă cea mai categorică confirmare a constatărilor făcute de cei ce au redactat răspunsurile și totodată a importanței ce ar trebui să-i fie acordată Chestionarului conceput de Alexandru Odobescu în direcționarea cercetării arheologice românești din perioadele următoare³¹.

Note

1. Chestionarul a fost redactat de Alexandru Odobescu, membru al Comitetului Arheologic din România, înființat în 1864. El se află la Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise - Carte Rară, Fondul românesc, Ms.223-230.
2. Cezar Bolliac, în calitate de președinte al Comitetului Arheologic, continuă explorările arheologice în țară, sub patronajul Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, de la București până la Turnu Severin. Pe traseu se afla și județul Teleorman unde, împreună cu ing. topograf P. Danielescu face cercetări la Alexandria-'Gorgan', Calonfirești-'Gorgan' (azi Țigănești) la care participă și D. Butculescu, Frumoasa, Zimnicea, Voievozi (azi Voievoda), Turnu Măgurele și Băneasa (Bolliac 1869).
3. Între 1868-1873 Dimitrie Butculescu întreprinde săpături arheologice pe *tel*-urile eneolitice de la Calonfirești și Zâmbreasca, ce se aflau pe moșiile sale și pe *tel*-ul de la Balaci (Măndescu 2011).
4. Considerat precursor al arheologiei românești, A. T. Laurian vizitase vestigiile istorice de pe ambele maluri ale Dunării, de la Giurgiu până la Turnu Severin, printre acestea și Pietroșanii, Zimnicea, Flămânda, Turnu și Islaz.
5. Astăzi județul Teleorman are 233 localități.
6. Comunele: Adunații Sârbeni, Bălțați, Beuca, Buzescu, Ciurari, Didești, Drăgșenei, Furculești cu Ulmeni, Spătărei, Căldărăreasa, Gratia, Mavrodin, Măgureni, Măldăieni, Merișani, Necșești, Nenciulești, Peretu, Săceni, Sfințești, Socetu, Vârtoape de Jos, Vârtoape de sus, Zâmbreasca.
7. Comunele Didești, Merișani, Peretu, Spătărei, Ulmeni.
8. Alexandria, Balaci(2), Belitori (Troianu), Bivolțița (Copăceanca), Butculești, Cetate (Rădoiești), Dobreni, Drăgănești de Vede (2), Lăceni, Lisa, Măgura, Merișani, Nanov, Papa (Brebina), Slobozia Licurici (2) (Călinești), Tecuci, Țigănești.

- ⁹. La Albești au făcut cercetări de suprafață Gr. Tocilescu și P. Polonic, la sfârșitul sec. XIX, iar în anii 1967 - 1968 au întreprins săpături de salvare, D. Berciu și E. Moscalu, care o încadrează în categoria 'cetăților cu val vitrificat' (Berciu și Moscalu 1972: 633-40).
- ¹⁰. Pe 'Palancă' a făcut sondaje arheologice E. Moscalu, în două campanii, în 1975 și 1976. Încadrează așezarea fortificată în aceeași categorie a 'cetăților cu val vitrificat' (Moscalu și Beda 1979: 361-68).
- ¹¹. Săpături arheologice sistematice au fost făcute de E. Moscalu în anii 1969-1972 și 1974-1975. Aparține aceleași tipologii a 'cetăților cu val vitrificat' (Moscalu 1979: 339-43).
- ¹². La Pleașov săpături sistematice au fost realizate de C. Preda între anii 1985-1987 cu concluzia că așezarea fortificată a funcționat în două etape: sec. IV-III a. Chr. și sec. II-I a. Chr. (Preda 1993: 185-96).
- ¹³. Cercetările arheologice au început la Zimnicea încă de la jumătatea sec. al. XIX-lea, prin cercetările de suprafață făcute de A.T. Laurian în 1845 și sondajele lui C. Bolliac din 1845, reluate tot de el în 1869, când a săpat atât pe 'Cetate' cât și pe 'Câmpul Morților', urmate în 1885 de sondajele lui D. Butculescu împreună cu D. Papazoglu. Primele săpături sistematice sunt întreprinse de I. Andrieșescu în 1924 și mai târziu reluate de colective conduse I. Nestor în anii 1948-1949 și de A. Alexandrescu între 1966-1975. Din anul 2000 cercetările au fost continuate de mai multe instituții, sub conducerea lui Mircea Babeș, pe siturile 'Cetate' și pe 'Câmpul Morților'. Așezarea getică, intens locuită în două faze, între sec. IV-II a. Chr. a fost suprapusă de o altă mare așezare medievală românească din sec. XIV (Spânu 2006: 189-202).
- ¹⁴. Cităm integral această expunere ca exemplu de conciziune și rigoare ale răspunsului cât și pentru limbajul îngrijit al autorului.
- ¹⁵. Tezaurul cuprindea 160 monede, cele mai multe de argint, și a fost dat spre păstrare Muzeului Național de Antichități (Păunescu 2003: 41).
- ¹⁶. Castrul de la Flămânda constituie capătul sudic al Limesului Transalutan. În sec. XIX au făcut cercetări de suprafață A.T. Laurian și Gr. Tocilescu împreună cu P. Polonic, iar săpături sistematice a efectuat Ioana Bogdan Cătănicu în anii 1971, 1977-1978, 1980. Din castrul roman de pământ, suprapus în interior de o mică așezare românească din sec. XIV, o bună parte este distrusă de apele Dunării. Întregul sistem de fortificații (castrele și vallum-ul) din sud-estul Daciei, dintre Flămânda și pasul Bran, au fost ridicate începând cu prima jumătate a sec. II p. Chr. de împăratul Hadrian și a constituit o parte din granița estică a Imperiului Roman (Bogdan 1997).
- ¹⁷. Castrul de pământ a fost cercetat de A.T. Laurian, apoi Gr. Tocilescu cu Pamfil Polonic și săpat sistematic de I. Bogdan Cătănicu în campaniile 1977-1978 (Bogdan: 1997).
- ¹⁸. Gr. Tocilescu a întreprins cercetări de suprafață și a ridicat împreună cu P. Polonic planul castrului de la Valea Urluii (Tocilescu 1900: 124).
- ¹⁹. Castrul de la Gresia este descris de Grigore Tocilescu, după cercetarea pe care a făcut-o pe toată lungimea Troianului de pe teritoriul jud. Teleorman (Tocilescu 1900: 125). Un sondaj arheologic s-a efectuat în anul 1996 de Romeo Avram de la Muzeul Militar Central (Avram 1996).
- ²⁰. Cetatea medievală de la Turnu, construită de Mircea cel Bătrân ante 1396 și devenită la scurt timp, în 1420 cetate otomană pentru încă 400 de ani, a atras interesul arheologilor foarte devreme. A. T. Laurian în anul 1845 și Cezar Bolliac în 1869 au făcut primele cercetări arheologice de suprafață, cel din urmă fiind însoțit de inginerul Petre Danielescu a realizat și prima ridicare topografică a cetății. Între 1936-1943 Grigore Florescu a întreprins mai multe campanii de cercetare sistematică și a degajat zidurile turnului central de molozul depus după demantelare, iar în anii 1978-1980 Gh. I. Cantacuzino a reluat săpăturile și a stabilit fazele cronologice de construcție și refaceri ale acesteia. O nouă serie de cercetări, cu participarea Muzeului Județean Teleorman și a Muzeului Brăilei, conduse de Ionel Cădea și începute în 2005 urmăresc relația dintre fortăreața centrală și cea de-a doua

fortificație, din pământ, construită de Imperiul Otoman în jurul turnului (Florescu 1945: 432-66; Cantacuzino 2001; Câdea 2009: 215-21).

21. Cetatea de pământ de la Frumoasa a fost cercetată inițial tot de Cezar Bolliac în anul 1869, urmat de V. Christescu, cel care după săpătura din anul 1928 o publică drept castru roman, opinie înșușită de toți cercetătorii, până la campania din 1964, în urma căreia N. Constantinescu a lămurit definitiv apartenența ei la sistemul defensiv al Dunării inițiat de Mircea cel Bătrân, probabil în ultimul deceniu la sec. al XIV-lea (Constantinescu 1965: 731-43).

22. Campaniile de săpături arheologice din anii 2000-2002 conduse de N. Constantinescu au redat planimetria primului nivel al casei boierești și nu au identificat mai multe etape de construcție (Constantinescu și Țânțăreanu 2003-2006: 165-72).

23. O singură campanie de cercetări arheologice preventive a fost realizată în anul 2007 de Institutul National al Monumentelor cu Muzeul Județean Teleorman în incinta a doua cu paraclisul curții (Mihai *et al.* 2008: 306-308).

24. Prin săpătura de salvare din anul 1991 nu a putut fi restabilită planimetria ansamblului monahal (Țânțăreanu 2010: 136-38).

25. Dimensiunile transmise nu pot fi comparate cu cele înregistrate în zilele noastre din două motive: în decursul timpului, datorită intervențiilor din activitatea agricolă sau defrișărilor, aceste măguri s-au aplatizat și micșorat, unele chiar fiind complet distruse; măsurătorile recente nu mai pot fi raportate la cele declarate, căci la data întocmirii răspunsurilor încă se mai utilizau vechile unități de măsură, cum era stânjenul, probabil cel al lui Știrbei Vodă, care măsoara 2 metri, introdus în anul 1855; într-un singur caz, în răspunsul învățătorului I. Nițulescu de la Didești, din 1873, este specificat stânjenul lui Șerban Vodă, ce măsoara 1,962 metri, care era mai vechi, dar încă utilizat până la introducerea sistemului metric (Stoicescu 1971: 47-8).

26. *Tel-*ul suprapune peste nivelurile gumelnițene și locuiri mai târzii, de la epoca bronzului până la cea geto-dacică. Un sondaj de control a fost realizat în anul 2001, în cadrul proiectului arheologic româno-britanic intitulat „Cercetarea locuirii neo-eneolitice de pe valea Teleormanului - Southern Romania Archaeological Project (SRAP)” (Andreescu și Mirea 2008: 33).

27. O cercetare arheologică sistematică s-a desfășurat pe 'Gorgan' în anul 2002, în cadrul proiectului arheologic româno-britanic intitulat „Cercetarea locuirii neo-eneolitice de pe valea Teleormanului - Southern Romania Archaeological Project (SRAP)” (Mirea și Pătrașcu 2006: 14-15).

28. În anii 1964-1965 S. Sanie și M. Petrescu-Dîmbovița au întreprins campanii de săpături de salvare și în anul următor A. Nițu și Al. Marinescu au făcut o cercetare sistematică.

29. O examinare de suprafață recentă a zonei a dus la constatarea că în LMI 2010 Măgura Buga a fost greșit localizată, pe stânga șoselei Lisa-Vânători și mai la sud de poziția indicată în Chestionar. Cu același prilej ea a fost identificată corect în teren.

30. În urma examinării răspunsurilor la Chestionar sunt identificați 75 de învățători, cei mai mulți pentru anul școlar 1871 dar și pentru anul 1873, care au funcționat în 65 de școli primare rurale și urbane.

31. Alexandru Odobescu considera că „răspunsurile vor veni din toate părțile la ministeriu, întrunindu-se la un loc vor constitui ca un cadastru arheologic al patriei noastre și vor servi atât ca indicațiuni pentru explorațiunile ce sunt de făcut cât și ca baze primare la o clasificațiune științifică a monumentelor antice ce stau răspândite pe țărâmul României” (Odobescu 1989: 370).

Bibliografie

- Alexandrescu, A.D. (1974) 'Autour des fouilles de Zimnicea', *Thracia* III: 47-64.
- Andreescu, R.R., Mirea, P. (2008) 'Tell Settlements: a pattern of landscape occupation in the Lower Danube', în D.W. Bailey, A. Whittle și D. Hofmann (ed.) *Living Well Together? Settlement and Materiality in the Neolithic of South East and Central Europe*, pp. 28-34, Oxford: Oxbow.
- Avram, R. (1996) 'Fortificația romană de pământ de la Gresia (comuna Stejaru, județul Teleorman, campania 1996)', *Revista Muzeului Militar Național. Supliment* 4: 5-26.
- Biblioteca Academiei Române (=BAR), ms. rom.229, f.341-655.
- Biblioteca Academiei Române (=BAR), ms. 5137, f. 260-270.
- Berciu, D.; Moscalu, E. (1972) 'Cercetări în cetatea de la Albești (jud. Teleorman)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 23(4): 633-40.
- Bogdan-Cătănicu, I. (1997) *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman*, Alexandria: Muzeul Județean Teleorman.
- Bolliac, C. (1869) 'Excursiune arheologică din anul 1869 - Relațiune către ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice', *Trompeta Carpaților* VII(758): 3-4.
- (1956) *Opere* II (ed. de A. Rusu), București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- Brătuleanu, A. (1997) *Curți domnești și boierești în România. Valahia veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea*, București: Ed. Simetria.
- Butculescu, D.C. (1873) 'Măgura Calonfirescu (Esporațiune arheologică)', *Revista contemporană. Litere, arte, științe, București*, I(2): 147-52, (6): 556-80; (7): 623-28.
- (2011) 'Măgura Calomfirescu (Esplorațiune arheologică)', (ed. de Dragoș Măndescu), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 3: 81-102.
- Cantacuzino, Gh.I. (2001) *Cetăți medievale din Țara Românească, sec. XIII-XVI*, București: Ed. Enciclopedică.
- Cândea, I. (2009) 'Vechi cercetări arheologice și istorice în județul Teleorman și la Cetatea Turnu (Măgurele)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 1: 215-21.
- Constantinescu, N. (1965) 'Cetatea de pământ din sec. al XIV de la Frumoasa (raionul Zimnicea)', *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 16(4): 731-43.
- Constantinescu, N. și Țăntăreanu, E. (2003-2006) 'Reședința nobiliară de la Balaci-Teleorman (sfârșitul secolului XVII). Contribuții arheologice', *Buletinul Muzeului 'Teohari Antonescu' IX-XII*(9): 165-72.
- Drăghiceanu, V. (1914) 'Biserica din Baldovinești-Teleorman', *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice*: 84-5.
- Florescu, G. (1936) *Turnul antic de la Turnu Măgurele. Cercetări arheologice din 1936*, București.
- (1946) 'Cetatea Turnu (Turnu Măgurele)', *Revista de Istorie Română* XV(IV): 432-66.
- Georgescu, P. (1897) *Dicționarul geografic, statistic, economic și istoric al județului Teleorman*, București: Stabilimentul Grafic I.V. Socec.
- Lahovari. I.G., Brătianu C.I. și Tocilescu Gr.C. *Marele Dicționar Geografic al României (1898-1902) I-V*, București: Stabilimentul Grafic V.I. Socec.
- Laurian, T.A. (1846) 'Istria sau Descrierea cetăților din preajma Dunării descoperite într-o călătorie din vara anului 1845', *Magazin Istoric pentru Dacia*, II: 65-116.
- Măndescu, D. (2009): 'Descoperirea sitului arheologic de la Zimnicea și prima etapă a cercetării sale: „Explorațiunile” lui Cezar Bolliac (1845, 1858, 1869, 1871-1873)', *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie* 1: 205-13.
- Mihai, D., Iosipescu, R., Sandu, C. și Țăntăreanu E. (2008) 'Tătărăștii de Sus, com. Tătărăști, jud. Teleorman. Punct: La Ziduri', în M.V. Angelescu și Vasilescu Fl. (ed.) *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2007. A XLII-a ediție a Sesiunii Anuale de Rapoarte Arheologice, Iași 2008*, pp. 306-308, București: Cimec.
- Mirea, P. și Pătrașcu, I. (2006), *Alexandria. Repere arheologice și numismatice*, Ploiești: Ed. Musica Viva.
- Moisescu, C. (2002) *Arhitectura epocii lui Matei Basarab*, I, București: Ed. Meridiane.
- Moisil, C. (1910) 'Stațiunile preistorice din România', *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice* III: 122-25.
- Moscalu, E. (1979) 'Probleme ale cetăților cu „val vitrificat" ', *Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie* III: 339-51.

- Moscalu, E. și Beda, C. (1979) 'Noi cetăți traco-getice', *Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie* III: 361-68.
- Nestor, I. (1949) 'Săpăturile arheologice de la Zimnicea, jud. Teleorman', *Studii* 2: 116-25.
- Odobescu, A.I. (1989) 'Antichitățile Județului Romanați, Relațiunile despre localitățile semnalate sub acest raport, prezentată în sesiunea anului 1877', *Opere* V, (Studiu introductiv, comentarii și note de Alexandru Avram), pp: 1-243, București: Ed. Academiei R.S.R.
- (1871) 'Rămășițe antice din județul Dorohoi', *Monitorul Oficial al României*, nr. 152 din 13/25 iulie 1871.
- (1878) 'Antichitățile județului Romanați', *Analele Societății Academice Române*, sesiunea anului 1877, Tom X, Secțiunea II, Memorii și notițe, București.
- 'Ordinul Ministrului Culturii și Patrimoniului Național nr. 2361/2010 pentru modificarea Anexei nr. 1 a Ordinului ministrului Culturii și Cultelor nr. 2314/2004 privind aprobarea Listei Monumentelor Istorice actualizată și a Listei Monumentelor Istorice dispărute', *Monitorul Oficial al României* nr. 670 bis din 1 octombrie 2010.
- Pătrașcu, I. (2002) 'Așezările culturii Gumelnița din bazinul Vedei și Teleormanului (partea I)', *Argesis, Studii și comunicări, Seria Istorie* XI: 19-29.
- (2002) 'Așezările culturii Gumelnița din bazinul Vedei și Teleormanului (partea a II-a)', *Argesis, Studii și comunicări, Seria Istorie* XII: 39-53.
- Pârvan, V. (1926) 'Getica. O protoistorie a Daciei', *Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom III, București: Ed. Cultura Națională.
- Petrescu-Dîmbovița, M., Sanie, S. (1969) 'Sondajul din tell-ul gumelnițean de la Ciolănești din Deal', *Arheologia Moldovei* 6: 41-54.
- Preda, C. (1993) 'Săpăturile arheologice din așezarea getică de la Pleașov (județul Teleorman) Campaniile 1985-1987', *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie* 44(2):185-96.
- Spânu, D. (2005) 'Campania Zimnicea 1924 - informații restituite. Cercetările arheologice conduse de I. Andrieșescu pe situl „Cetate”', *Argesis, Studii și comunicări, Seria Istorie* XIV: 117-73.
- (2006) 'Istoricul și stadiul actual al cercetărilor arheologice efectuate pe situl „Cetate” de la Zimnicea', *Cercetări Arheologice Muzeul Național de Istorie* XIII: 189-202.
- Spiru, I. (1996) 'Teluri și tumuli în județul Teleorman', *File de Istorie teleormăneană*, pp. 76-85, Alexandria: Ed. Teleormanul Liber.
- Stoicescu, N. (1970) *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I, Țara Românească, I-II, Craiova: Editura Mitropoliei Olteniei.
- (1971) *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*. București: Ed. Științifică.
- (1972) 'Monumentele Țării Românești și Moldovei acum un secol (I). Cetăți, Curți domnești și boierești', *Buletinul Monumentelor Istorice* XLI(2): 63-8.
- Tudor, D. (1978) *Oltenia romană*, București: Ed. Academiei R.S.R.
- Tocilescu, Gr. (1900) *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, București.
- Țanțăreanu, E. (2010) *Habitat medieval în sud-vestul Munteniei în sec. XIV-XVII. Temeiuri istorice și arheologice*, București: Ed. Renaissance.